

De sidste dage

Fra Yad Vashem i Jerusalem – museet til minde om de seks millioner jøder der gik til i dødslejrene under nazismen.

Den 22. september havde en ny holocaust-film premiere i Grand Teatret i København med den engelske titel »The Last Days«. Den fortæller historien om fem ungarske jøder der overlevede koncentrationslejrenes rædsler. Hovedpersonerne er netop disse fem.

Hvis man skal lade sig råde af Jyllands-Postens filmanmelder, Johs. H. Christensen, er filmen ikke værd at spille kræfter på. I sin anmeldelse på premieredagen giver han filmen en hård medfart. Under overskriften »Sidste nyt fra holocaust-industrien« kalder han filmen »usmagelig«; den nærmer sig »den rene følelsspornografi« og giver udtryk for »en slags lidelsesliderlighed«. Steven Spielberg, filmens producent, har – ifølge Johs. H. Christensen – »åbenbart fået holocaust på hjernen efter Schindlers liste...«.

Jeg har ikke forstand på hvilke kriterier der skal anlægges når man skal bedømme værdien af en film, men jeg finder det *usmageligt* når en filmanmelder spiller motivforsker og eksempelvis bruger et så stærkt udtryk som at have »fået holocaust på hjernen« – når sagen drejer sig om et så tragisk emne som holocaust.

Når filmen kommer til provinsen, vil jeg se den. Ikke mindst på grund af nogle ord som en af hovedpersonerne, Renée Firestone, er citeret for i Kristeligt Dagblad den 17. august i forbindelse med hendes besøg i København, da filmen blev lanceret. Rikke Rottensten skriver i KD følgende:

»I slutningen af filmen siger Renée, at det, der skete, ikke var Guds skyld, men menneskets. Hun kom fra en assimileret familie og vidste ikke meget mere, end at Gud fandtes. I lejren spillede troen heller ikke nogen rolle for hende, der handlede det alene om mad og overlevelse, der var ikke overskud til at filosofere, som hun siger.

– Efter krigen var der mange der spurgte, hvor Gud var henne under alt dette? Der følte jeg, at hvis man gjorde Gud ansvarlig for det skete, så frikender man menneskene. Og det kunne jeg ikke acceptere. Derimod tror jeg, at Gud var med til at befri mig ...«

Og Kristeligt Dagblads anmelder, Johannes Riis, skriver på premieredagen afsluttende i sin anmeldelse: »Beretningerne er afdæmpede i stilen, og man føler sig oplyst i slutningen. En af historiens mere grusomme perioder har fået en ny dimension. Måske man på et tidspunkt bør tage en uge ud af kalenderen, udelukkende med det formål at rejse ned og se lejrene.«

Filmisk kvalitet eller ej: som kristne har vi vort ansvar for at holocausts rædsler ikke bliver glemt. De fandt sted i såkaldte kristne lande.

Kai Kjær-Hansen

Strid om Jerusalem

Kai Kjær-Hansen og Bodil F. Skjøtt har sammen kigget på artikler i den israelske presse om det ømtålelige spørgsmål om Jerusalem. Det er der kommet denne artikel ud af.

De strandede Camp David-aftaler sommeren 2000 gjorde det tindrende klart, hvad vi alle godt vidste: at striden mellem staten Israel og dets arabiske naboer – og ikke mindst palæstinenserne – ikke finder nogen endelig løsning uden om Jerusalem. Men det blev også klart at for store grupper på begge sider er Jerusalem kun Jerusalem hvis tempelpladsen eller tempelbjerget hører med. Skal man kunne påstå at man »har Jerusalem«, skal man have magten over tempelpladsen. Uden hjerte intet liv, uden tempelplads intet Jerusalem.

De politiske forhandlinger har skærpet de forskellige meninger ikke bare mellem israelere og palæstinensere, men også mellem israelere

indbyrdes. Det har ført til hede debatter, men også til lovforslag, protester og konkrete handlinger fra flere sider.

Hvad betyder det – i praksis – at »tempelpladsen er på vore [Israels] hænder«, sådan som det sejrtrange slogan lød da israelske tropper i Seksdageskrigen i 1967 stod foran Klippemoskeken? Israel ødelagde ikke, sådan som tidligere sejrherre havde gjort, de besejredes helligdom for så på stedet at bygge deres egen. Det gjorde romerne i år 70, da templet blev ødelagt og et Jupitertempel blev opført. Det gjorde muslimerne i det 7. årh. da de erobrede byen. Korsfarerne erstattede også halvmånen med et kors, som dog knapt 100 år senere

blev pillet ned igen. Men Israel under Moshe Dayans ledelse mødtes i 1967 barfodet i Al Aksa moskeens muslimernes overhoved og forsikrede ham om at muslimerne kunne fortsætte deres gudstjenester i moskeens som hidtil – dog under israelsk herredømme. I stedet ryddede man pladsen foran Grædemuren – eller Vestmuren – og indrettede den store bedeplaza, som vi kender i dag.

Men hvad betyder det så at Israel siden 1967 har kunnet påstå at »tempelpladsen er på vore hænder«? Hvorfor vedtog jødiske rabbinere kort efter erobringen i 1967 at jøder ikke må færdes på tempelpladsen? Tekniske grunde – hensynet til religiøs renhed – siger man, og alle ved at der

Mange jøder og palæstinensere er enige om ét: Jerusalem er kun Jerusalem for dem, hvis tempelpladsen eller tempelbjerget hører med.

bagved ligger en dybere forklaring. Hvorfor er det et nyt – og provokerende skridt når andre rabbinere inden for de sidste år har opmuntret jøder til at »besøge tempelpladsen«? Og alle ved at det at »besøge« er første skridt i en proces.

Om at opgive myten og de historier vi fortæller om hvordan vi gerne vil være

I en bog som udkommer til

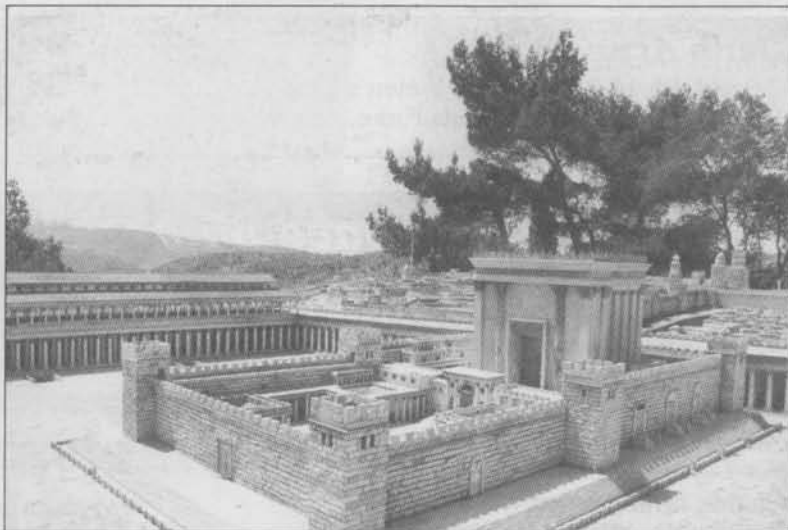
december redegør forfatteren Gersom Gorenberg for den historiske og ideologiske kamp om tempelpladsen med vægten på historien siden 1967. Bogens titel »Dagens ende: fundamentalisme og kampen om tempelbjerget« afslører måske allerede hvor forfatteren selv står. Han gør det også klart i en artikel i *Jerusalem Report*, hvor han hævder at man ikke efter 33 år kan fastholde den uklare og diffuse position hvor Israel hævder at

de bestemmer over stedet, mens den muslimske verden de facto har gjort det siden Moshe Dayan gav dem lov til det.

– Vi er nået til det punkt hvor vi skal forhandle fred ikke blot med palæstinenserne, men også med vore egne drømme, siger Gorenberg. Jødisk og muslimsk sameksistens i Jerusalem er kun mulig hvis begge parter anerkender hinandens historie og nutid. For Israels vedkommende – mener Gorenberg – betyder det at man er villig til »på skrift« at anerkende at »tempelbjerget ikke er på vore hænder. I hvert fald ikke vore hænder alene«. Men, fortsætter han, det betyder også en indrømmelse af at »staten Israel ikke er det første skridt på vej hen imod forløsningen, men kun mod et normalt land«, dvs. at »det moderne Israel ikke er en tilbagevenden til en idyllisk fortid.«

En synagoge på tempelpladsen

Det er indlysende at de jødiske grupper som står bag forslaget om at opføre en synagoge på tempelpladsen, ikke deler Gorenbergs synspunkt. Overrabbineren i Haifa, Haco-

Model af templet på Jesu tid. En del jøder ønsker i dag at der skal bygges en synagoge på tempelbjerget.

hen, har fremsat forslaget og bl.a. med den begrundelse at der er historisk præcedens for det, idet der efter år 70 skulle have været en synagoge på tempelpladsen. Det har altid hørt med til jødisk forventning og håb at templet skulle genopbygges og igen være en del af jødisk gudsdyrkelse. Det har også altid hørt endetiden – Messiaistiden – eller den kommende verden til. Efter templets ødelæggelse blev vægten lagt på bøn og studium af Torahen. Selv rabbi

Kook, faderen til den religiøse zionisme, som opfordrede jøder til at bosætte sig i landet for at fremskynde Messias' komme, så templets genopbygning som noget der hørte de allersidste tider til, og ikke som noget der nu skulle optage jøder.

Men er man – som gruppen bag forslaget om opførelsen af en synagoge såvel som den gruppe der ønsker det rabbiniske forbud mod at jøder betræder tempelpladsen ophævet – overbevist om at det nu

er de sidste tider, må man så ikke aktivt arbejde for at det som hører endetiden til, bl.a. templets genopbygning, finder sted. Man taler ikke om at det skal ske ved magt, selv om man dog kan se gruppen citeret for at »flere og flere jøder også ved hvordan man bruger vold«, når deres ansøgning om at få det gamle forbud omstødt tilbagevises med en forklaring om at det vil fremprovokere arabisk vold.

Indtil videre har det øverste rabbiniske råd henlagt afgørelsen om en synagoge til et udvalg der skal »undersøge alle de måder hvorpå [jøder] kan realisere [deres] rettigheder og suveræniteten over tempelpladsen.«

Hvad er det at være »messiansk«

Camp David endte med en situation hvor det som nogen håbede ville ske, og det som andre frygtede kunne ske, ikke skete. I kølvandet af ikke blot disse forhandlinger, men den proces som har været i gang siden de første skridt i fredsprocessen blev taget, har der foregået en diskussion inden for den religiøse zionistiske bevægelse ikke blot om

retten til at udfolde sin magt i og over Jerusalem, men også om retten til landet i det hele taget. Hvad betyder staten Israel i lyset af de messianske forventninger?

Kan man være religiøs zionist og samtidig anerkende muslimernes ret til tempelpladsen? Er det ikke at skyde sig selv i foden? Hvis ikke, hvad betyder det så at være religiøs zionist?

På det sidste har man kunnet høre røster inden for denne lejr som har gjort sig til talsmænd for en større vægtlægning på de åndelige og sociale emner frem for spørgsmålet om land. Nogle af de rabbinere som også er at finde inden for bosætterbevægelsen, sammenligner den »rene messianisme«, som de ser i dag, med Bar Kochbah og Rabbi Akiva for 2000 år siden »og«, siger de, »de tog fejl.«

Jerusalem Post citerer en ledende rabbiner for at have sagt: »Jeg tager afstand fra den absolutte sikkerhed visse religiøse messianister giver udtryk for med hensyn til den guddommelige vilje og hvad der skal ske med landområderne, som om disse mennesker havde en direkte forbindelse til himlens centrale om-

Strid om Jerusalem

fortsat fra side 5

stillingbord.« »Vi har brug for større ydmyghed når det gælder vores evne til at læse Guds vilje ind i de politiske op og nedture.

Denne gruppe gør sig i stedet til talsmænd for en fokusering på hvad det vil sige at skabe en stat med jødiske værdier. For dem er det en lige så vigtig del af det at leve med Messiasforventninger. »Men,« indrømmer en af deres talsmænd, »fordi vi ikke har arbejdet med vores teologiske fundament for at opbygge en sand jødisk stat der afspejler jødiske værdier, står vi i fare for at miste vores gudgivne mulighed for at åbne døren og fremskynde forløsningen.«